

A VESZPRÉMI SZENT IMRE SZOBOR ERDEY DEZSŐ ALKOTÁSA

Szent Imre szobra szinte észrevétlenül húzódik meg a fák alatt a veszprémi várban, a székesegyház melletti kis kertben a Szent György kápolna romjaihoz levezető lépcső tetején. Sokan mennek el mellette, de csak kevesen állnak meg előtte, hogy jobban szemügyre vegyék. Méltatlan, hogy oly kevés szó esik róla, pedig Veszprém kevés köztéri szobrai között az egyik legszebb, s a környezetébe talán legjobban beleillő alkotás. Alkotójának nevét alig ismerik, mint ahogy történt első köztéri szobra a „Vízhordó fiú” esetében, s ebben mintha valami sorsszerűség lenne.

Jellemző, s Erdey Dezső egész életének mintegy szimbolikus előjele, hogy az első dicsérő kritika úgy jelent meg róla, hogy nevét meg sem említették. Mindössze 24 éves volt akkor, amikor első szobrát a „Vízhordó fiút” felállították Budapesten, a Városligetben. „Bizonyára nagy vétek nem irtani a gyomot. De legalábbis akkora, ha dicséret nélkül marad, ami szép és sikerült. Arról a kissozoborról beszélek, ami ott áll a jégpályával rézsút átellenben, a Stefánia-út mellett. Hanyagságnak érzem, hogy nem írom ide készítője nevét, akit elsősorban illetne meg a dicséret s aztán természetesen és kivételesen a főváros szépművészeti faktorait. De nem tudtam felföldözni a szobron, csak a cég nevét, mely a bronzba öntésének munkáját végezte.” – írta Tersánszky J. Jenő, majd így folytatta: „Hogy naturalizmusa kissé akadémikus és tetszetősségre pályázó, annyi baj legyen! Ha jó! Ez a szobor pedig jó. Nagyszerű, életteljes a mozdulat, új a felfogása, nemes a hatása. Művészet!”¹ Erdey Dezső egész életében egyetlen írott kritikára volt büszke, erre az írásra, s éppen azért, mert annak írója nem tudta, ki az a szobrász, akit dicsér.

Amennyire jellemző a sorsszerű anonimitás már pályája kezdetén, annyira az, ahogy ezt Erdey Dezső fogadta, nem nevének említését hiányolta, hanem annak örült, hogy műve sikert aratott. Mellőzötnek nem volt mondható, talán csak élete végső szakaszán, akkor is inkább a munka, a feladat hiányzott számára. Mindig is művei mögé húzódott, hogy az alkotóra nem is figyeltek. Emberi alkatánál fogva is visszahúzódó

volt, mentes minden exhibicionizmustól, minden olyan modoros megnyilvánulástól, amit a közvélemény a művész személyéhez kapcsol. Nagy hírnév nem övezte, de számon tartották mint köztéri szobrászt. Ő maga is ezt tartotta a szobrászat klasszikus feladatának. Művészetének célját az emberi környezet szebbé, harmonikusabbá tételében látta. Igazolva érezhette magát, amikor olvasta Tersánszky J. Jenő kritikáját, aki felfedezte és érezte ezt a törekvést, és azt tökéletesen megvalósulni látta: „Hát azért fontos és leszögezni való tény, hogy végre-végre, a városligetben is akad egy zugoly, amely kifogástalan, önmagában és a környezettel együtt, szerénységében, úgy ahogy van, mert kiegészíti általa az emberkéz munkája a jó Isten remekeit.”² Megbízható mesterségbeli tudása, az eredmény kiszámíthatósága minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy gyakran kapott állami és magán megrendeléseket. Szobrászati stílusa valójában mindig elfogadhatóvá tette. Igaz szobrai nem keltettek izgalmakat sem. Tipikusan az a szobrász, aki szinte kizárólag megrendelésre dolgozott, mondhatnánk, akár a reneszánsz mesterek, s ez megfelelt a művészetről alkotott felfogásának.

Életrajzi adatok

Erdey Dezső 1902. augusztus 22-én Istvánföldén született, gyermekéveit Temerinben töltötte, ahol apja a vasútnál mint állomásfőnök teljesített szolgálatot. Később a család Szegedre költözött, s 1919. májusában itt kezdte meg művészeti tanulmányait a Művészeti Szabadiskolában. Valójában festőként kezdte, de kubista szemléletű képeiben Gergely Sándor felfedezte a plasztikai erőt, s tanítványát a szobrászat felé irányította. A következő évben felvételt nyert a Képzőművészeti Főiskolára, ahol Radnai Béla osztályába került, akinek halála után Szentgyörgyi István lett a tanára. Igazi mesterének Szentgyörgyit tartotta, akinek minden tekintetben sokat köszönhetett, önálló műtermet biztosított, ösztöndíjat szerzett számára. Egy

évet töltött Párizsban, majd rövidebb időt Belgiumban, s amikor a művészeti élmények hatása alatt, telve kétségekkel hazatért, csak nehezen talált ismét önmagára, bár nem kerülték el a megbízások és a kiállításokon is sikereket ért el. Az 1927-ben készített „Gyertyát vivő lány” című szobrával elnyerte a Rothmeer-díjat. Ez a szobor közel hatvan éven át aludta álmát műterme valamely sarkában, míg végül bronzba öntve Veszprémbe került felállításra. Számos köztéri szoborra kapott megbízást, s hadi emlékek és síremlékek sorát készítette el. Az ő műve többek között a Warkots György várkapitányt ábrázoló szobor, amelyet 1932-ben állítottak fel Székesfehérváron. Ő végezte el 1940-ben a Servita téri emlékoszlop rekonstrukcióját, valójában újraalkotását, 1941-ben állították fel Pannonhalmán Szent Benedek szobrát, 1942-ben pedig Szegeden a Fogadalmi templom külső oldalán Szent Antal kútját. Megbízást kapott 1943-ban Szent László király lovas szobrára, amelyet Nagyváradon terveztek felállítani, de megvalósulását a történelmi események megakadályozták. A Közigazgatási Bíróság 1937-ben megrendelte tőle Horthy Miklós mellszobrát, amelyhez a kormányzó két alkalommal modellt is ült műtermében, s amikor elkészült, ezt tekintették a kormányzó hivatalosan is autentikusnak elfogadott portréjának, s a kiadott postai levélbélyegekre is ez került, – s szinte természetes, hogy a művész tudta és beleegyezése, s nevének feltüntetése nélkül. Az ebben rejlő lehetőségeket nem tudta, nem is akarta kihasználni, s nem vált a kor „hivatalos szobrászává”, mindig igyekezett függetlenségét megőrizni.

A II. világháború befejezése után az új politikai viszonyok között Erdey Dezső mind egzisztenciálisan, mind művészeti tekintetben bizonytalan helyzetbe került. Megfosztották az Iparművészeti Főiskolán betöltött állásától, ahol 1943. ősze óta a szobrászat tanára volt, s ezt követően egészen 1957-ben bekövetkezett haláláig a Szépművészeti Múzeumban mint restaurátor dolgozott. Mindennek ellenére nem maradt azonban egészen szobrászati feladatok nélkül. Tovább folytatta azt a történelmi személyiségekről, képzőművészekről, írókról, költőkről, zenészekről készült portrészorozatot, amelyet még a háború előtt kezdett meg. Ezek egy részét a Herendi Porcelángyár kis méreteken sorozatban is elkészítette. Úgy mentek át a köztudatba, úgy ismerjük Nagy Lajos király, Hunyadi Mátyás, Arany János, Batsányi János, Munkácsy Mihály, József Attila, Bartók Béla arcvonásait, ahogy Erdey Dezső megmintázta őket. Bajza József életnagyságú márvány mellszobra 1938 óta a Blaha Lujza téri, lebontott Nemzeti Színház előcsarnokát díszítette. Liszt Ferenc és Csokonai Vitéz Mihály portréja 1952-ben és 1953-ban Budapesten a

Művész Sétányon került felállításra. A „Futók” című háromalakos szoborcsoportját a Népstadion előtt állították fel, s 1755-ben készítette el a „Bakugrók” című művét, amely Tatabányára, az Újvárosi iskola elé került. Utolsó munkái közé tartozik a „Korsós lány” és az „Ollós nő” című műve, mindkettő 1956-ban készült. Az előbbi Inotán a lakótelepen állították fel, s jelenleg Várpalota központjában látható, míg az utóbbi Zalaegerszegre, a Ruhagvár elé készült, s valójában a párkák egyikét ábrázolja.³

A Szent Imre szobor

Szent Imre szobrát Erdey Dezső 1940-ben mintázta, 38 évesen, amikor már kiforrott, érett művész. Túl számos jelentős megbízaton, sikereken, művészi válságokon, túl külföldi ösztöndíjakon, Párizs, Brüsszel, Róma után. Gerevich Tibor, aki megalkotta ezt a stílusirányzati fogalmat, Erdey Dezsőt is az ún. „római iskola” körébe sorolta, bár ő mindig tiltakozott ez ellen.⁴ Kétségtelen azonban, hogy a római Palazzo Falconeriben eltöltött esztendő nem múlt el nyomtalanul művészetében. A szerkesztés komolysága, a monumentálisra való törekvés, a térábrázolás fejlettsége, a valóság lényeges elemeinek kiemelése, a tömör plasztikai kifejezésre való törekvés – ahogy Gerevich megfogalmazta a római magyar iskola stílusjegyeit – tulajdonképpen jellemző Erdey Dezső művészetére, s felismerhetjük ezeket a jegyeket Szent Imre szobrán is. Szent Imre személynének felfogása, a róla alkotott kép átformálása kétségtelenül egyéni, szokatlan és újszerű, de maga a szobor stílusában, megformálásában nagyon is annak a kornak jegyeit viseli magán, amelyben készült. A szobor stílusát, szobrászati megoldásait kétségtelenül meghatározta a helyszín is, ahová szánták. Erdey Dezső minden esetben tanulmányozta a természeti és épített környezetet, ahová szobra került, hogy azal harmonikus egységet alkosson. A neoromán székesegyház sajátos és hamis módon törekszik idézni a középkort, románkori hangulatot kíván teremteni, de nem román. Mondhatnánk adekvát vele a Szent Imre szobor. A középkort törekszik visszaidézni, de valójában létrejöttének korát tükrözi. Erdey Dezső Szent Imre szobra felfogásában újszerű és rendhagyó, de nem megdöbbentő és nem botrányokat kavaró.

Erdey Dezső, mielőtt hozzálátott a mintázáshoz, minden esetben alapos előtanulmányokat folytatott a készülő szoborhoz. Ha történelmi alakról, vagy emlékműről volt szó, tanulmányozta a kort, átnézte a hozzáférhető irodalmat, s számos vázlatrajzot készített

különböző nézetekből, mérlegelve a különböző hatásokat. „Sokáig mérlegelte a szobor egyes nézeteit, gondolt sziluettjére, formáinak ritmusára, illetve esetleges összevonására. Nem mulasztott el semmi olyan teendőt, amit a mind hiánytalanabb plasztikai kifejezés megkíván.” – írta Pogány Ö. Gábor.⁵ A Szent Imre szoborhoz is számos vázlatrajzot készített, amelyeken nyomon követhetjük hogyan kereste az alakjáról kialakított felfogásának és a felállítás helyének is legmegfelelőbb formát, míg végül számos kísérletezés és próbálkozás után megszületett a végleges megoldás. Mint maga is vallotta, a munka nehezen már túl volt, amikor már csak fel kellett raknia az agyagot. A Szent Imre szoborhoz készült vázlatrajzokat, összesen 11 lapot, a művész özvegye 1985-ben a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumnak ajándékozta. Egy-egy lapon, 5 esetben mindkét oldalon, több ceruzavázlat is szerepel. Három lapon kizárólag a fejhez, illetve az archoz készült vázlatok találhatók, összesen 21 rajz. Összességében Erdey Dezső a szoborhoz 70 vázlatrajzot készített, ebből 21 rajzot csak a fejhez. Kettő oldalnézeti szerkezeti rajz a fej körüli glória megoldásáról, illetve az egész szobor tömbhatásáról, egy arról a szimbolikus állatról, amelynek hátán a szent áll, három vázlat pedig a szobor egy alternatív elhelyezéséhez készült. Erdey Dezső magának Szent Imrénak az alakját 57 többé-kevésbé eltérő változatban vázolta fel, mire a végső megoldáshoz eljutott.⁶

Szent Imréről oly kevés a történeti adat, oly kevés a hiteles forrás, hogy ez az anonimitás szinte szabad kezet adna a művésznek, ha a ráarakódott eszmerendszer nem kötné a kezét. Legendája abban a korszakban született – a XII. század elején – amikor VII. Gergely pápa egyházi reformjai következtében a papi coelibátus egyre sürgetőbb követelmény Magyarországon is. Szükség volt ennek népszerűsítése, s nem véletlen, hogy a szent életének középpontjába a szüzesség erényét helyezték, s a legenda szerzője egy külön paraenesist illesztett a szüzesség dicséretéről az elbeszélésbe, s Szent Imrét úgy mutatja be mint a szüzi élet mintaképét. Tekintsünk most el attól, hogy önmagában is feloldhatatlannak tűnő ellentmondás, hogy I. István királynak – ki trónutódlási gondokkal küzdött – egyetlen fiú örököse szüzességi fogadalmat tesz, s mint leendő uralkodó lemond az örökösökről. Amikor Imre váratlanul meghalt, az idős I. István, aki arra készült, hogy visszavonul az uralkodástól és neki adja át a koronát, testileg-lelkileg megtörve még inkább a vallás felé fordult, s szakítva a fiági örökösödés szokásával, nővére fiát jelölte utódu. A két világháború közötti korszakban Szent Imre kultusza virágzott, testi és lelki szüzességét előtérbe helyezve,

az ifjúság elé állították példaképül. Ez az eszmekör állt középpontjában az 1930-ban meghirdetett Szent Imre évnek is, ebben a szellemben készültek a képzőművészeti alkotások, s az ez alkalomból megjelent írások is ezt hangsúlyozták. Úgy írtak róla, mint az Árpádház egyik legszebb virágáról, akinek élete „már nem legenda, már szinte nem is kézzelfogható valóság, hanem messzi fény, mennyei sugárzás, örök erő és tiszta eszmény.”⁷ Madzsar Imre, 1930. június 12-én a Magyar Történelmi Társulatban elhangzott előadásában már feltette ugyan a kérdést: „Csupán testét gyötrő, a földiek iránt érzéketlen, égi vágyban sorvadó rajongó volt-e szent Imre? Ilyennek akarta-e látni őt Szent István sorsdöntően fontos világi teendőkre hivatott utódát?”⁸ Madzsar Imrénak feltűnt az ellentmondás, amely Szent Imrénak a legendában kirajzolódó, valamint az egyéb forrásokból kivehető személyisége között feszül. Egyrészt az askéta, ájtatos, zsoldárokat éneklő ifjú alakja, másrészt egy harcos, uralkodásra szánt életerős tónörökös. Az a tény, hogy vadászaton halt meg, azt is mutatja, hogy Szent Imre nemcsak az olvasó, de a lándzsa és a kard forgatásához is kellett, hogy értsen, s mint később Györffy György feltételezte⁹, Imre, mint trónörökös 1030-ban apja mellett seregével részt vett a II. Konrád elleni hadjáratban is.

Erdey Dezsőt is inkább foglalkoztatta a történelmi személyiség, mint a legendák szentje, számára is Szent Imre első sorban is kemény kezű, határozott akaratú középkori trónörökös. Arcvonásai elszántságot, dacot tükröznek, öltözete egy harcos öltözeke. Egy nehéz páncélzatú, nyugati lovagé. Ő I. István király fia, de Henrik német-római császár – akinek a nevét is viseli – büszke leszármazottja is. Ezt a felfogását tükrözik a vázlatok is. Néhány rajz kivételével, elengedhetetlen tartozékának tartotta Imre alakjának a kardot és a pajzsot, amelyek elhelyezéséhez többféle változatot is készített.¹⁰ A ruházat megtervezésénél is sokat kísérletezett, míg végül Szent Imrét tulajdonképpen „talpig vasba” öltöztette. Az elkészült szobron a pikkelylemez pánccéling csuklyarésze borítja a fejet, s a lábakat is pikkelylemez harisnyaszerű nadrág, amely hosszú hegyben végződik a lábfejen. A stilizált hosszú ún. fegyverkabát a térden alul ér, s a vállakat elől a mellen összegombolt földig érő köpeny borítja. Néhány vázlaton Erdey Dezső az alakot bő, gazdagon redőzött, földig érő palástba burkolja,¹¹ de számos vázlatot készített, amelyeken Szent Imre könnyedebb lovagi ruházatot visel, egészen rövid, combközépig érő kabáttal, hosszabb-rövidebb, félvállra, vagy mindkét vállra vetett palástszerű felsőruhával. Fejét nem borítja sisak, leomló haját hercegi korona szo-

ritja le.¹² Ezek a vázlatok inkább a királyfit, mint a katonát hangsúlyozzák, s különösen az egyik, inkább a romantikus felfogáshoz közelít, és emlékeztet arra, ahogy Zichy Mihály is megrajzolta Szent Imre alakját.¹³ A megfelelő megoldás keresése közben a Szent Imréről kialakított kép érvényre juttatása mellett, szerepet játszottak a kompozíciós szempontok is. A külön a fejhez készült vázlatok is inkább egy kemény vonású ifjút mutatnak, s néhány esetben a magyaros jelleget hangsúlyozó, bajszos, karakteres arcot, mint egy lágy, elméledő szentet.¹⁴ A szent ikonográfiájához szorosan hozzátartozik a lilium, szüzességének szimbóluma, amelynek elhelyezése külön gondot okozott a művészeknek. Ahol pajzzsal tervezte meg a szent alakját, ott kézenfekvő volt a liliumot a pajzson elhelyezni, míg a végül az elkészült szobron Szent Imre egyik kezében a kardot, a másikban a liliumot tartja. Így Erdey Dezső megtalálta az egyensúlyt, s megformált egy történelmi személyiséget, akit az egyház a szentek sorába emelt. Ahogy Madzsar Imre az általa feltett kérdésre Balanyi Györgynél találta meg a választ: „az életszentség és az életrealitás nem zárják ki egymást és nagyon tévedne az, aki a középkor összes szenteit meg akarná fosztani minden reális érzéktől és képességtől.”¹⁵

A szobor felállítására a helyszín adott volt. A székesegyház és az egykori papi szeminárium épülete közötti zárt kert, ahol egykor a Szent György kápolna állt, amelyben a legenda szerint Szent Imre szüzességi fogadalmát letette. A kápolna maradványait már 1907-ben megtalálták, amikor a tűzvész után a székesegyház neoromán átépítésére sor került, de teljes feltárása csak 1957-ben történt meg.¹⁶ Kétségtelen, a szándék az volt, hogy éppen azon helyen állítsanak emléket Szent Imrének, ahol életében ez a döntő vallási fordulat beállt. A szobor olyan helyen került tehát felállításra, amely kerítéssel lezárt volt, tehát csak azon keresztül volt látható, megközelíteni, körbejárni nem lehetett. Így bizonyos távolságról, megközelíthetetlenül a fák alatti szűrt fényben kellett e hatását kifejteni. Erdey Dezső a szobor elhelyezésére két különböző tervet készített. Az egyik szerint – amely valójában megvalósult – a szent alakja egy hasáb alakú, alacsonyabb, vagy magasabb talapzaton áll. Míg a másik terven a szobrot magasan, a székesegyház északi kiugró – az oldalbejáratot és az oldalsó karzatra felvezető lépcsőt rejtő – toldaléképítmény sarkához ragasztott pillérköteg tetejére helyezte.¹⁷ A pillérköteg fejezete a kapuzat felső harmadában végződött, s rajta áll az azzal azonos magasságú szoboralak, amely csaknem elérte volna e toldalék építmény felső keretdíszének vízszintes peremét. Erdey Dezső ezen elhelyezéshez természetszerűleg egy másfajta szobrot tervezett,

amely lényegesen különbözött a ténylegesen megvalósult kompozíciótól. E könnyedebb, levegősebb megfogalmazásban Szent Imre rövid ujjú, éppen csak térden alul érő ruházatban az előtte csúcsával a földre helyezett háromszögletű pajzsra támaszkodik, vagy más variáció szerint jobbájával, ugyancsak hegyével lefelé, a pajzs előtt átlósan futó kardot tart. Hosszú haja szabadon látható, s fején hercegi koronát visel. Ez a megoldás Erdey Dezsőt komolyan foglalkoztatta, s több különböző variációt is készített a szent alakjáról eben a felfogásban, karddal és kard nélkül, félvállra vetett, vagy mindkét vállat beborító, leomló köpenyben, vagy anélkül. Úgy tűnik, ez a megoldás akkor is számba jöhetett volna, ha a szobrot nem a székesegyház falához, pillérkötegre állítják, hanem különálló, hasábszerű, de ebben az esetben is magas talapzatra.

Erdey Dezső nagy súlyt fektetett a monumentalitásra, a köztéri emlékmű szobrászat elengedhetetlen követelményének tartotta. A Szent Imre szobor tömörszerű, zárt kontúrba foglalt monumentalitása, egynézetűsége is bizonyítja ezt. A műhöz készült vázlatrajzai is egytől egyig mind egyetlen fő nézetből készültek. Egyetlen nézetből mérlegelte a hatást, kereste a megoldást, rendezte a vonalakat, húzta meg a hangsúlyos kontúrokat. Szűrt fénybe, lombos gesztenyefák alá készült a szobor, viszonylag szűk térbe, felmagasodó épületek közé. Szemlélni a szobrot csak a kerítésen át lehetett, ott állt Szent Imre a fák árnyékában, valójában megközelíthetetlenül. A szobornak ebből a távolságból és egyetlen nézetből kellett elmondania mindent, ezen egyetlen nézetbe sűrítve kellett felkeltenie azt a hatást, amit a művész szánt neki. A kötöttségek valójában sokszor legalább annyira segítik a művészt, mint amennyire korlátozzák, s a formai szigor tömörségre, lényegre törésre, egyszerűsége és szükséztávúságra ösztönöz, de le kell mondani a váratlan izgalmakról, az érzelmi zaklatottságról, s a szinte állandó szűrt fényviszonyok között a felületek játékaról, a változó fény és árnyék hatásokról.

A vázlatrajzokon a formák letisztulása, leegyszerűsödése nyomon követhető. A fény-árnyék hatások inkább csak hangsúlyozni kívánják a vonalakat, mintegy belső kontúrokat húznak a felületen, hiányzik belőlük minden dinamika. Nem kell számolni a napszakok és az időjárás változó fényviszonyaival, így a belső kontúrok állandósága, a szobor zárt sziluettje növeli a monumentális hatást, erőt, nyugalmat, rendíthetlenséget és állandóságot sugall. Így keresi és találja meg a művész a szándékának és a hely adottságainak megfelelő formát.

Azokon a vázlatokon is, amelyeken Erdey Dezső

mozgalmasabb, több részletet kidolgozó megoldásokat tervezett fontos szerepet játszottak a kontúrok, azok egyensúlya és harmóniája, illetve a hangsúlyos belső vonalak, a karok, a köpeny szárjai, a pajzs kontúrjai, amelyek a felület ritmusát adták meg. A legtöbb szoborterven a statikusság az uralkodó, a kis terpeszben megmintázott lábakon egyenlően oszlik meg a test súlya, s a kard és pajzs tartása is nyugalmat, ünnepélyességet sugall. A különböző megoldásokkal kísérletező rajzokon felismerhető egy-egy olyan részlet, amely végül a végleges változat része lett. E tervek közül talán kettő áll legközelebb a megvalósult kompozícióhoz. Az egyik Szent Imre hosszú, mindkét vállát borító köpenyt visel, amely mindkét oldalon szimmetrikus redőkben hullik alá. A pajzs a test tengelyében függőleges, a csúcán áll, s előtte annak középvonalában az ugyancsak függőleges kard, amelynek markolatát mindkét kezével fogja. Itt Szent Imre nem a földön illetve a talpazon áll közvetlenül, hanem egy sematikusan felvázolt, szimbólikus állat – a művész szándéka szerint egy román stílusban megfogalmazott oroszlán – ívelt hátán. Kiegyensúlyozott, letisztult formáival úgy tűnik ez lehetett volna akár az

egyik végleges megoldás, bár talán kevésbé beleillő a neoromán hangulatba.¹⁹ A másik terv még inkább az alaknak ugyanazt a beállítását mutatja, a ruházat leegyszerűsített formáival, redőzetével, mint a kész szobron, a kéztartás és a kard és liliom elhelyezése is ugyanaz.²⁰

Tudatosan, vagy ösztönösen – ami valójában lényegtelen – Erdey Dezső, mind saját Szent Imre felfogásához, mind a neoromán környezethez legjobban illő alkotást hozta létre. Nagy mértékben alkalmazkodott, de mégis saját egyéni stílusát valószínűsítette meg, nem lépve túl azokon az esztétikai korlátokon, amelyek korához kapcsolják. A művész szándékát tekintve a veszprémi Szent Imre szobor sikeres alkotás, sokkal inkább egy történeti alaknak állít emléket, s nem a szenteket ábrázoló azon szobrok sorába tartozik, amelyek inkább a vallási áhítat céljára készültek. Úgy hozzá tartozik ez a szobor környezetéhez, amint azok a gesztenyefák tavasszal kibomló virágpagodáikkal, s ősszel finom erezetű, fényesen politúrozott gesztenyéik koppanásával, ahogy tüskés burkaikból kifeszlenek, s a földre hullanak.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

- BALANYI 1930 = BALANYI Gy.: Szent Imre herceg történeti alakja. Katholikus Szemle 1930
 GEREVICH 1931 = GEREVICH T.: Római magyar művészek. Magyar Művészet 1931
 GYÖRFFY 1983 = GYÖRFFY Gy.: István király és műve. Budapest 1983
 GYÜRKY 1963 = GYÜRKY, K. H.: Die St.Georg-Kapelle in der Burg von Veszprém. Acta Archeologica 15. 1963.
 LÁSZLÓ 1987 = LÁSZLÓ P.: Erdey Dezső szobrászművész. Kiállítási katalógus. Veszprém 1987
 MADZSAR 1931 = MADZSAR I.: Szent Imre legendája. Századok 65. 1–3. 1931.
 POGÁNY 1961 = POGÁNY Ö. G.: Erdey Dezső az Ernst Múzeumban rendezett kiállításának katalógusa. Budapest 1961
 RÉVAY 1930 = RÉVAY J.: Árpádok virága Szent Imre herceg. Budapest 1930
 TERSÁNSZKY 1928 = TERSÁNSZKY J. J.: A kannás fiú a városligetben. Nyugat 1928. 12.

- ² TERSÁNSZKY 1928
³ Az életrajzi adatokat Erdey Dezsőné kéziratban maradt „Visszaemlékezései”-ből vettem, amelyet a művész özvegye még életében bocsátott rendelkezésemre. Vö. LÁSZLÓ 1987. 4–7.
⁴ GEREVICH 1931. 189–205.
⁵ POGÁNY 1961
⁶ Az 5–21. ábra
⁷ RÉVAY 1930 – Huszár Károly nyugalmazott miniszter, a Szent Imre év rendező főbizottságának elnöke a kötethez írt ajánlásában.
⁸ MADZSAR 1931. 45.
⁹ GYÖRFFY 1983. 374–375.
¹⁰ A 21–25. ábra
¹¹ A 5. és 13–15. ábra
¹² A 26–28. ábrák.
¹³ Vö. Zichy Mihály Szent Imre neveltetése című festménye a budapesti Mátyás templomban.
¹⁴ A 17–20. ábra
¹⁵ BALANYI 1930. 4.; MADZSAR 1931. 45.
¹⁶ Lásd GYÜRKY 1963. 341.
¹⁷ A 8. és 12. ábra
¹⁸ A 12. ábra
¹⁹ A 29. ábra
²⁰ A 30. ábra

¹ TERSÁNSZKY 1928

The statue of St. Imre, the work of Dezső Erdey, stands on top of the stairs leading down to the remains of the Saint George Chapel, in the garden between the Cathedral of the Veszprém Castle and the former seminary. Although the statue itself is closely associated with the townscape, very little is known about its creator, whose name only appears in guidebooks. Dezső Erdey (1902-1957) was a busy artist of the period between the two world wars. He was mainly a sculptor who believed that the task of his art was to make his environment more harmonious. After the naturalism of his youth, his works bear a classicist style, together with tectonic thinking and solutions. He strived for compactness, simplicity and monumentality and his statues resemble the style of the Roman Hungarian school, in which he was categorised by Tibor Gerevich, although he himself always protested against this kind of categorisation.

He always started sculpting after long preparation and studying, and he tried the best possible solutions on several sketches. When making the Statue of Saint Imre, he also

prepared a lot of sketches, on altogether 11 sheets, which were given to the Dezső Laczkó Museum of Veszprém by his widow in 1985. It is clearly seen on the sketches how Dezső Erdey was experimenting with different solutions to make the statue fit in the surroundings best. Although the statue indicated the place where Saint Imre took the oath of virginity according to the legend, the artist intended to make his statue represent the historic figure, who was skilled at handling weapons, and was a determined and strict heir to the throne. Taking into consideration that the statue was in a closed garden under inaccessible trees, the artist made the statue to be viewed only from one angle. In the work, the contours and the simplified lines in screened light are emphasised. It can be traced very well in the drawings that the statue was finalised after several attempts with its cleared form, Romanised style which perfectly fits into the neighbourhood of the Neo-Roman cathedral, though it might falsely suggest a style of the Middle Ages.

1. ábra. Erdey Dezső műtermében a kész szoborral
 Figure 1. Dezső Erdey in his studio with the statue

2. ábra. A Szent Imre szobor fejrésze. Gipszöntvény
 Figure 2. The head part of the statue of Saint Imre.
 Plaster-cast

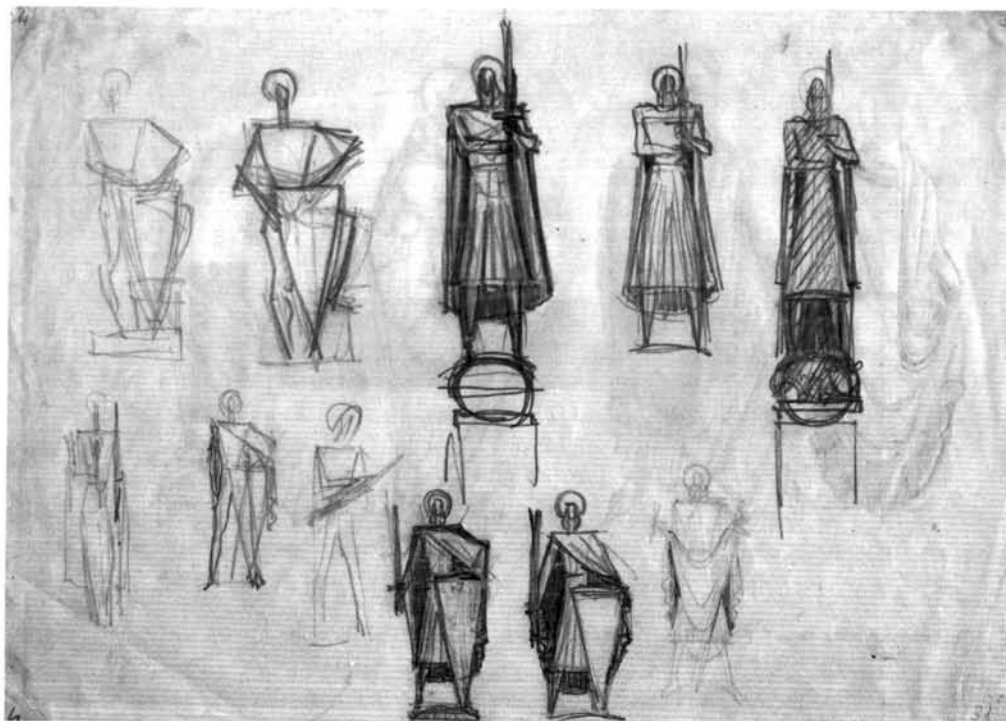
3. ábra. A Szent Imre szobor gipsz öntvénye a
 művész műtermében
 Figure 3. The plaster-cast of the statue of Saint Imre
 in the artist's studio

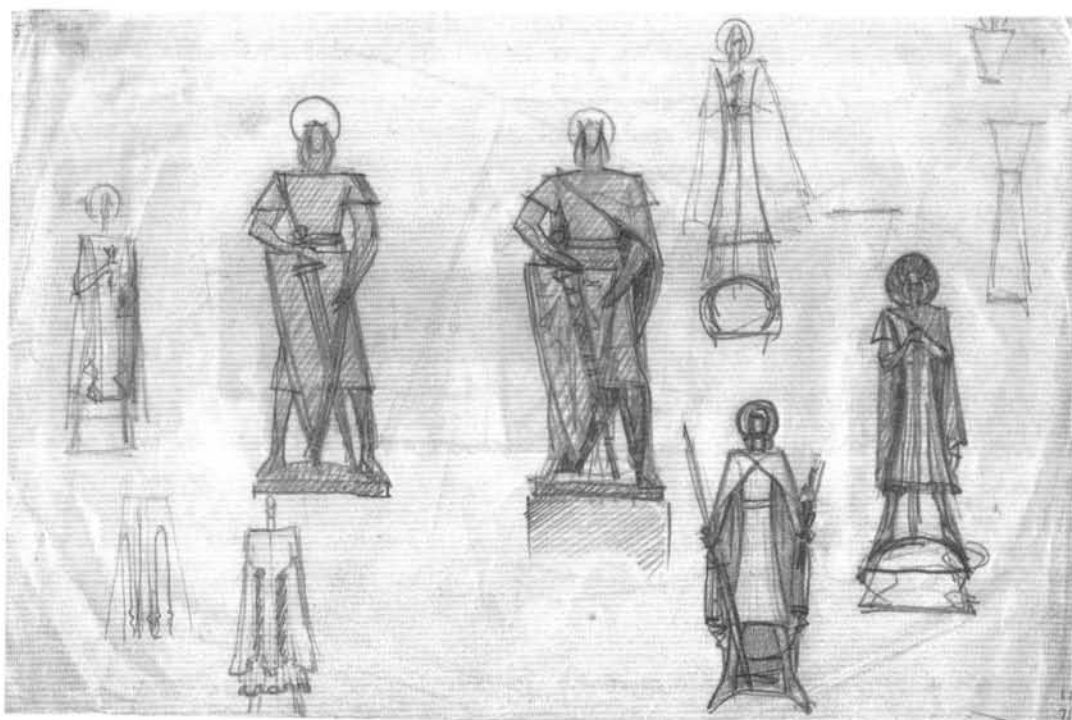
4. ábra. A Szent Imre szobor eredeti helyén
 Figure 4. The statue of Saint Imre in its original place

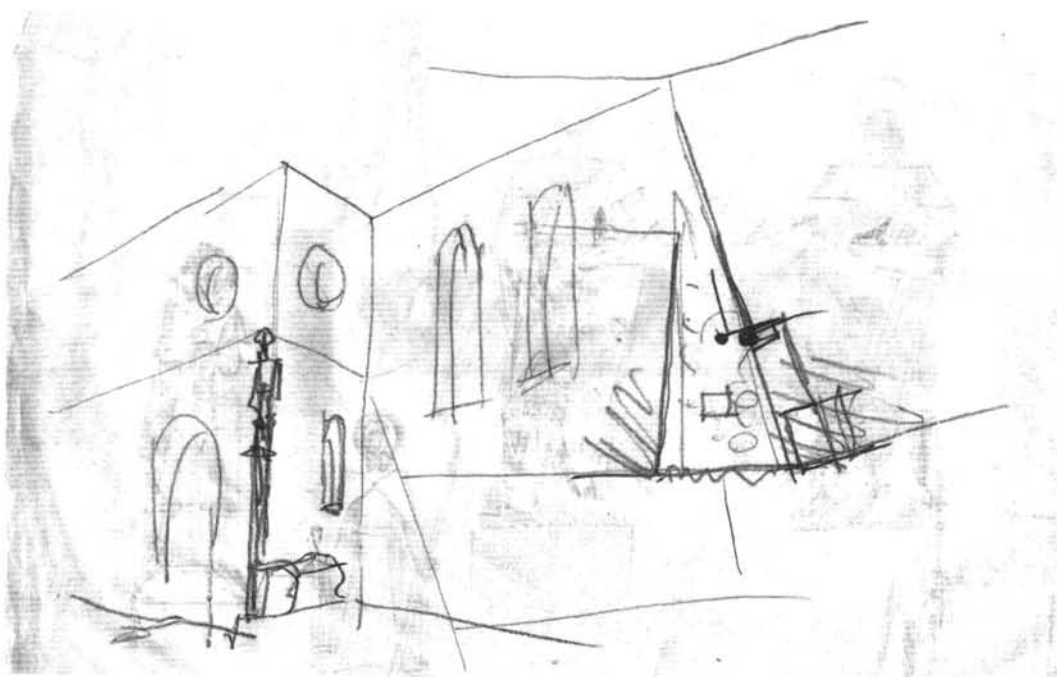
5. ábra. Vázlatok a szoborhoz, Ltsz.: 85.16.1.
 Figure 5. Sketches to the statue. Inventory number: 85.16.1.

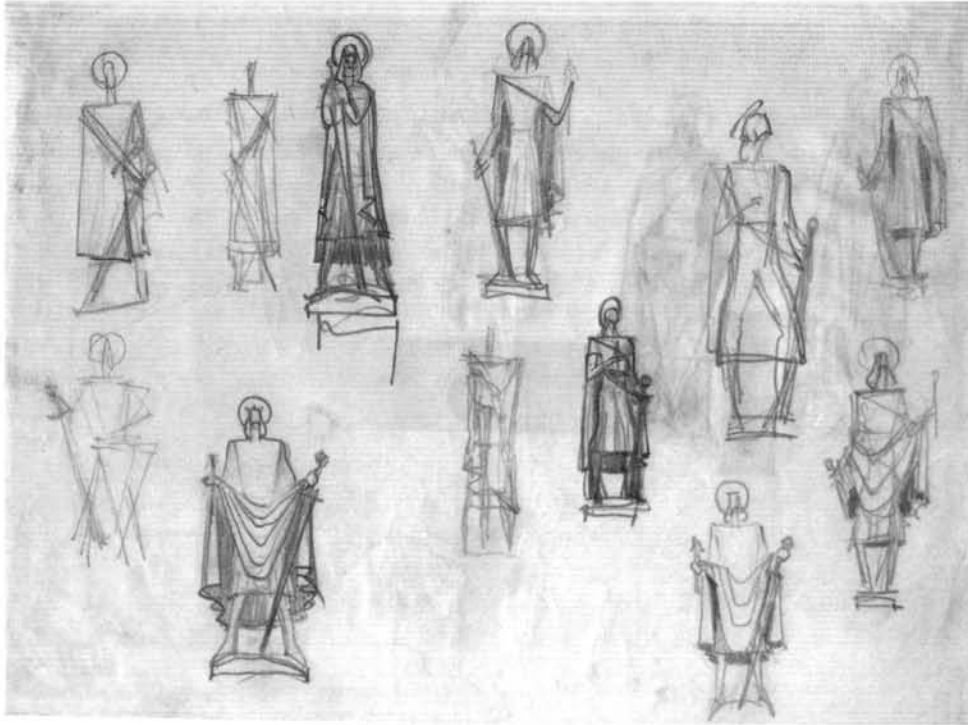
6. ábra. Vázlatok a szoborhoz, Ltsz.: 85.16.1. hátoldal
 Figure 6. Sketches to the statue. Inventory number: 85.16.1. other side

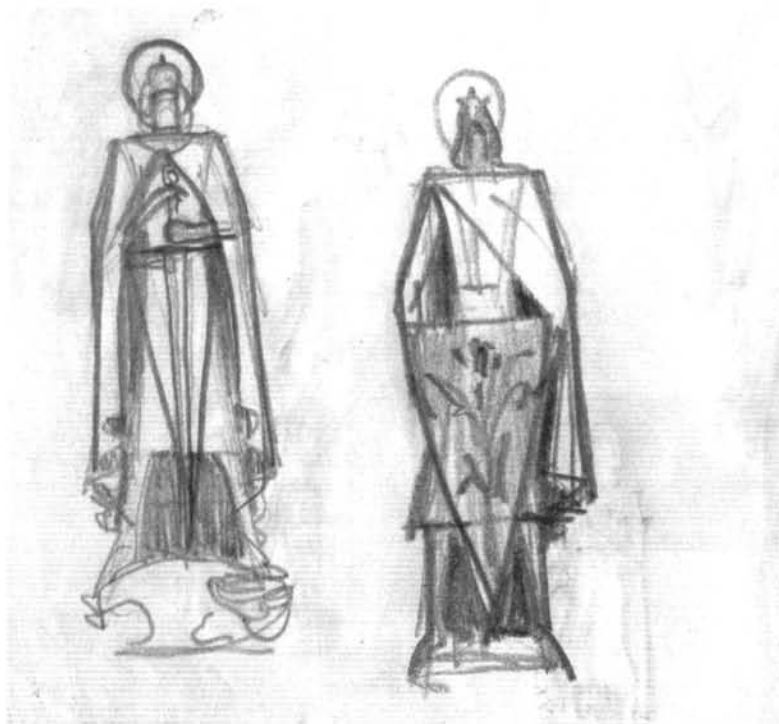
7. ábra. Vázlatok a szoborhoz, Ltsz.: 85.16.2.
Figure 7. Sketches to the statue. Inventory number: 85.16.2.

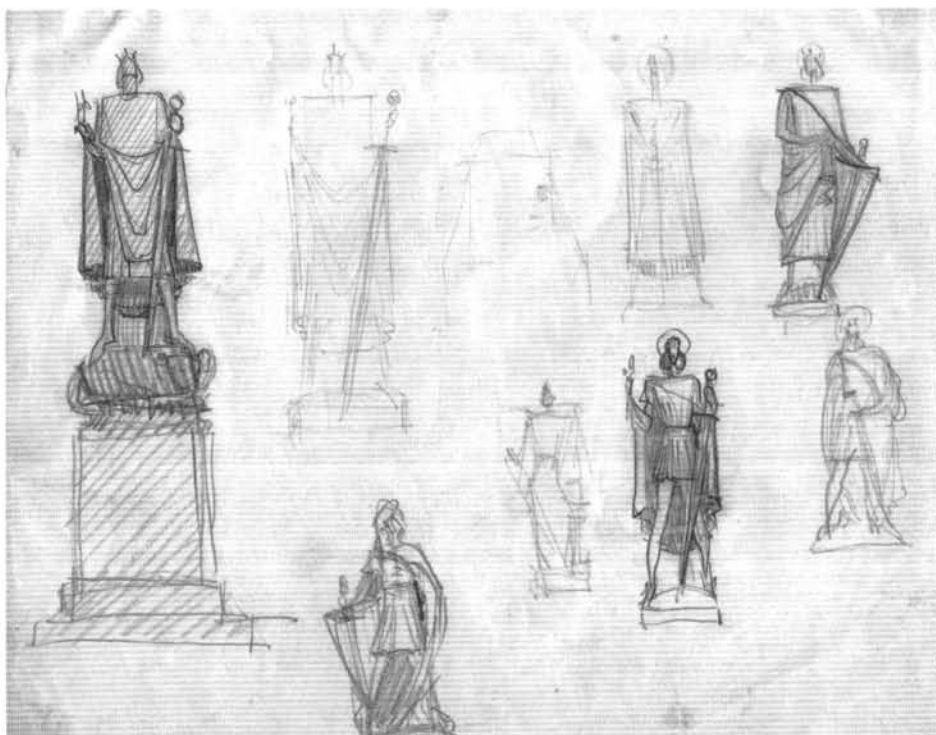
8. ábra. Vázlatok a szobor elhelyezéséhez, Ltsz.: 85.16.2. hátoldal
Figure 8. Sketches to the place of the statue. Inventory number: 85.16.2. other side

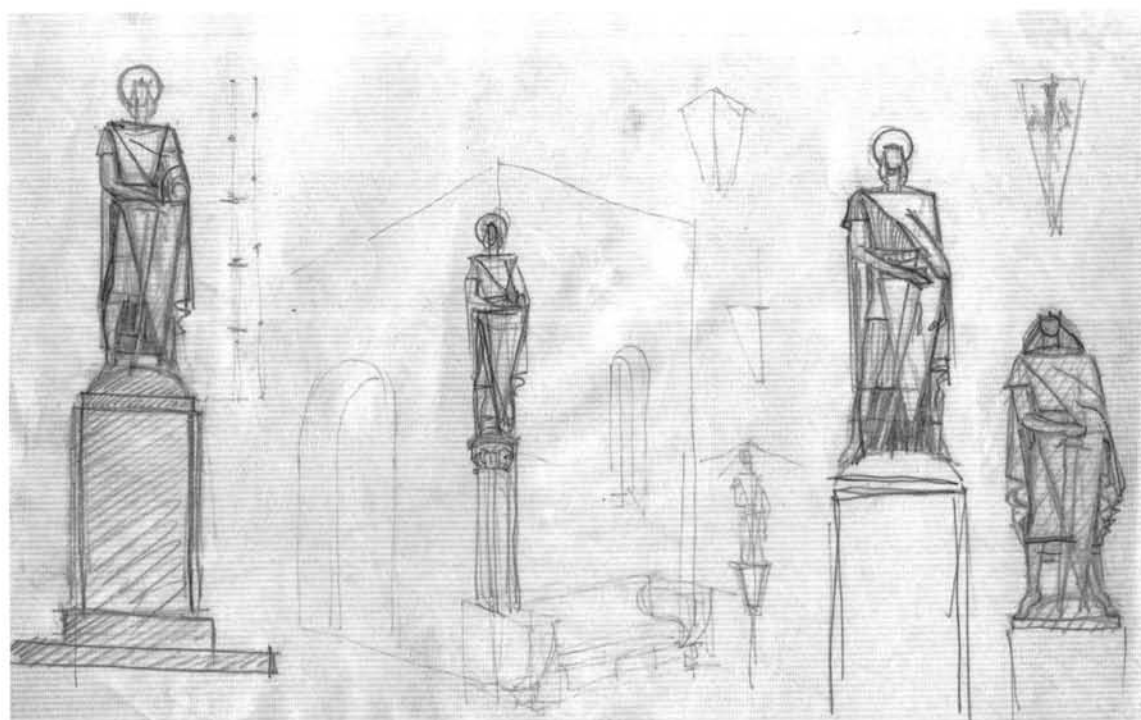
9. ábra. Vázlatok a szoborhoz, Ltsz.: 85.17.27.
Figure 9. Sketches to the statue. Inventory number: 85.17.27.

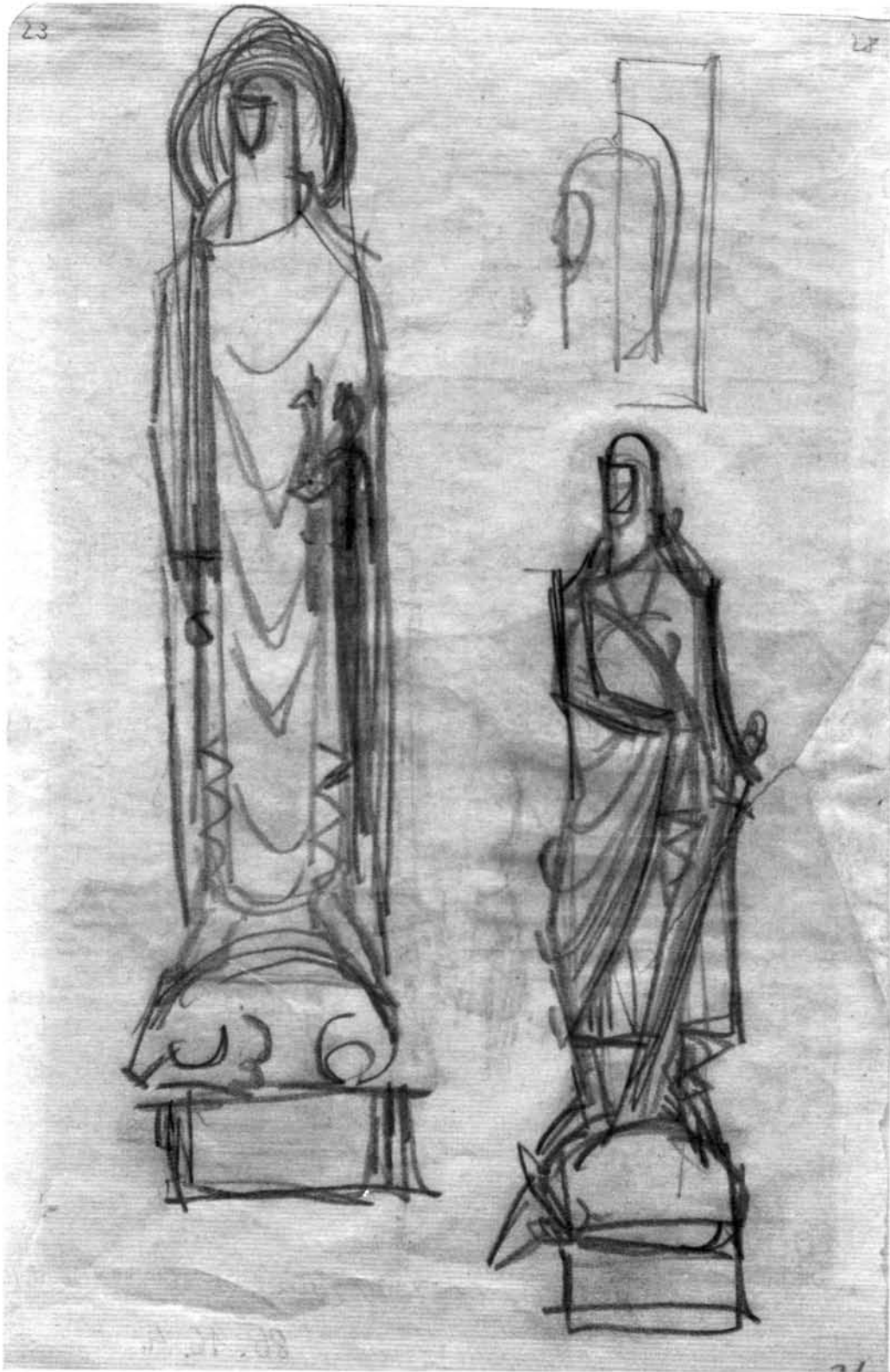
10. ábra. Vázlatok a szoborhoz, Ltsz.: 85.17.27. hátoldal
Figure 10. Sketches to the statue. Inventory number: 85.17.27. other side

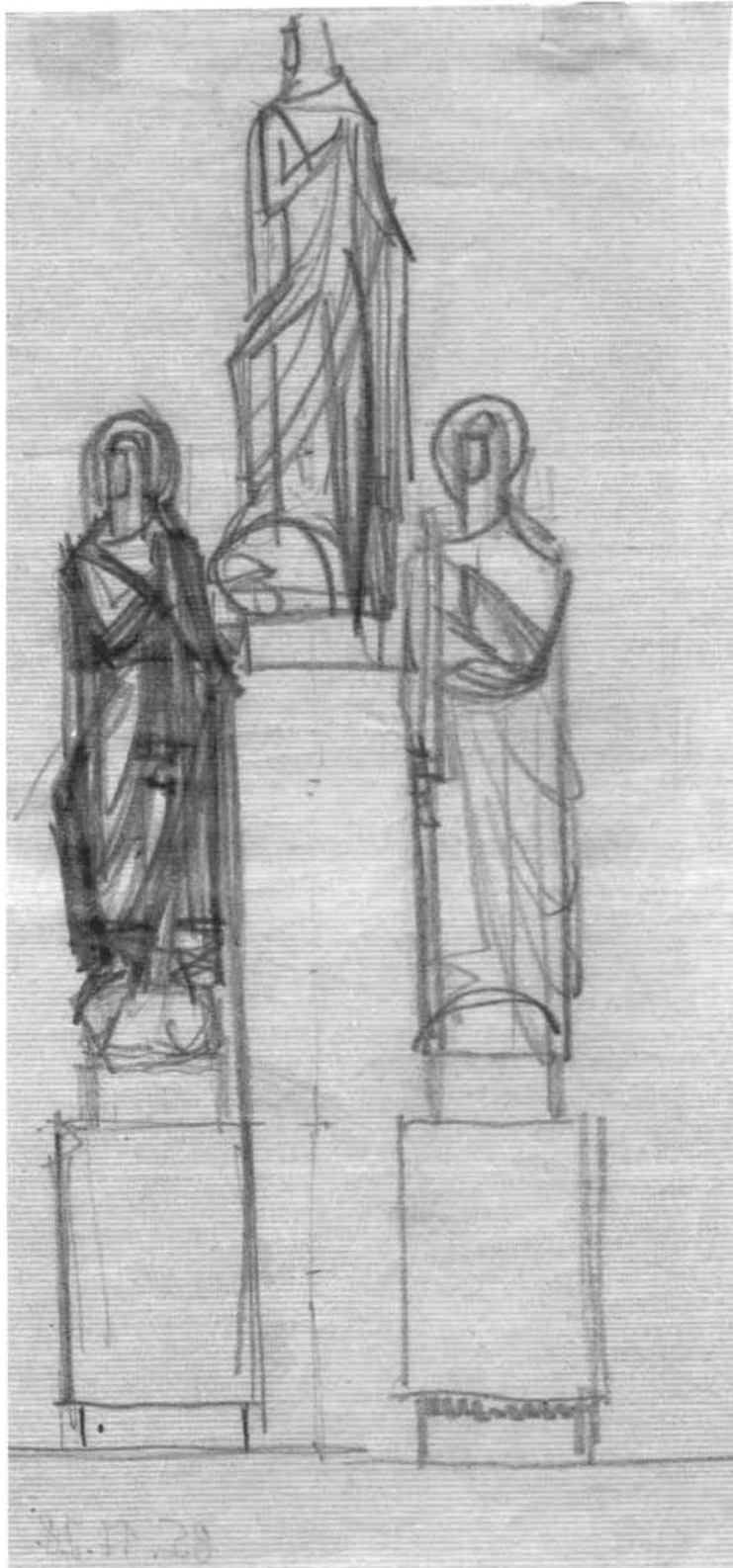
11. ábra. Vázlatok a szoborhoz, Ltsz.: 85.17.29.
 Figure 11. Sketches to the statue. Inventory number: 85.17.29.

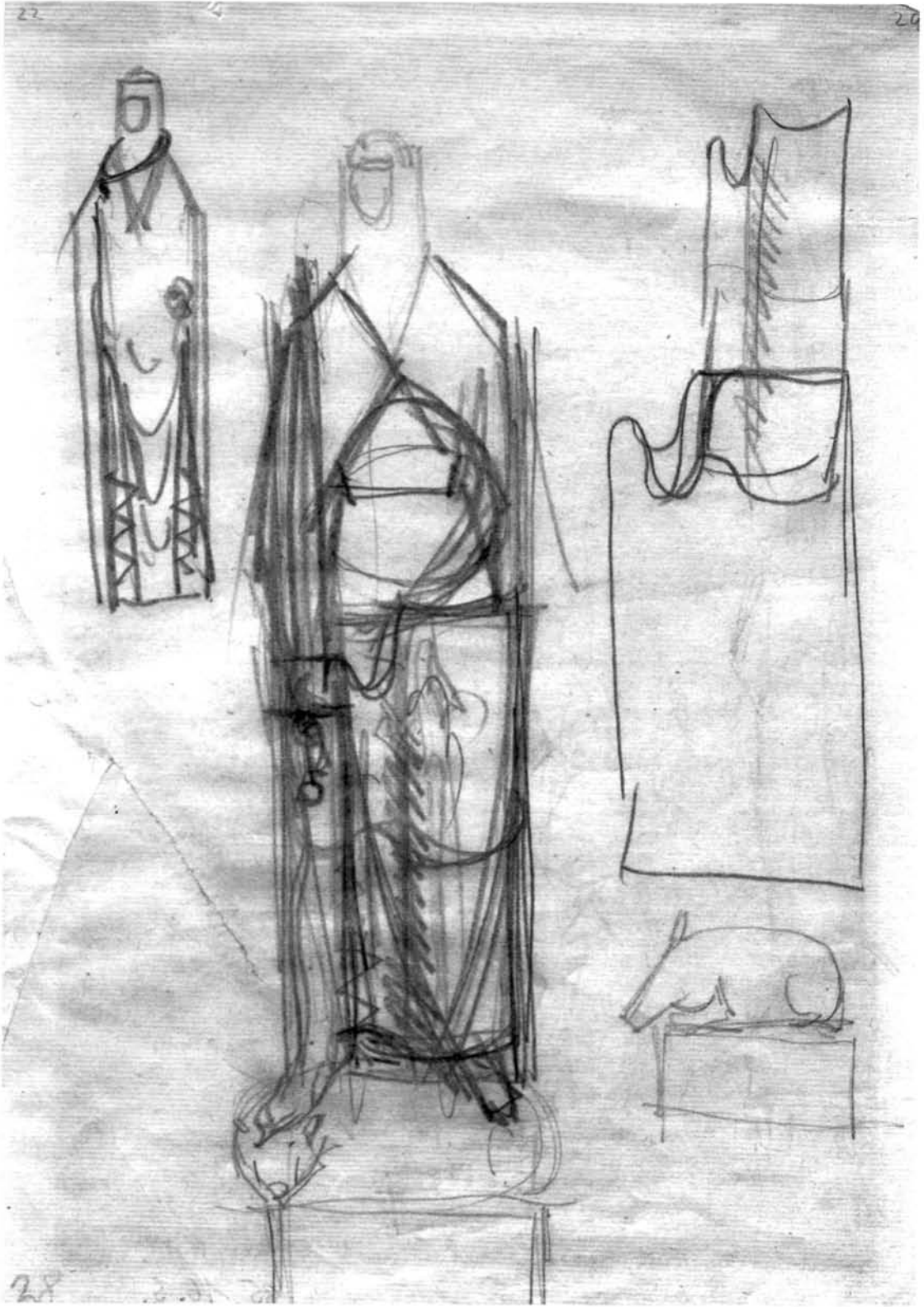
12. ábra. Vázlatok a szoborhoz és elhelyezéséhez, Ltsz.: 85.17.30.
 Figure 12. Sketches to the statue and its place. Inventory number: 85.17.30.

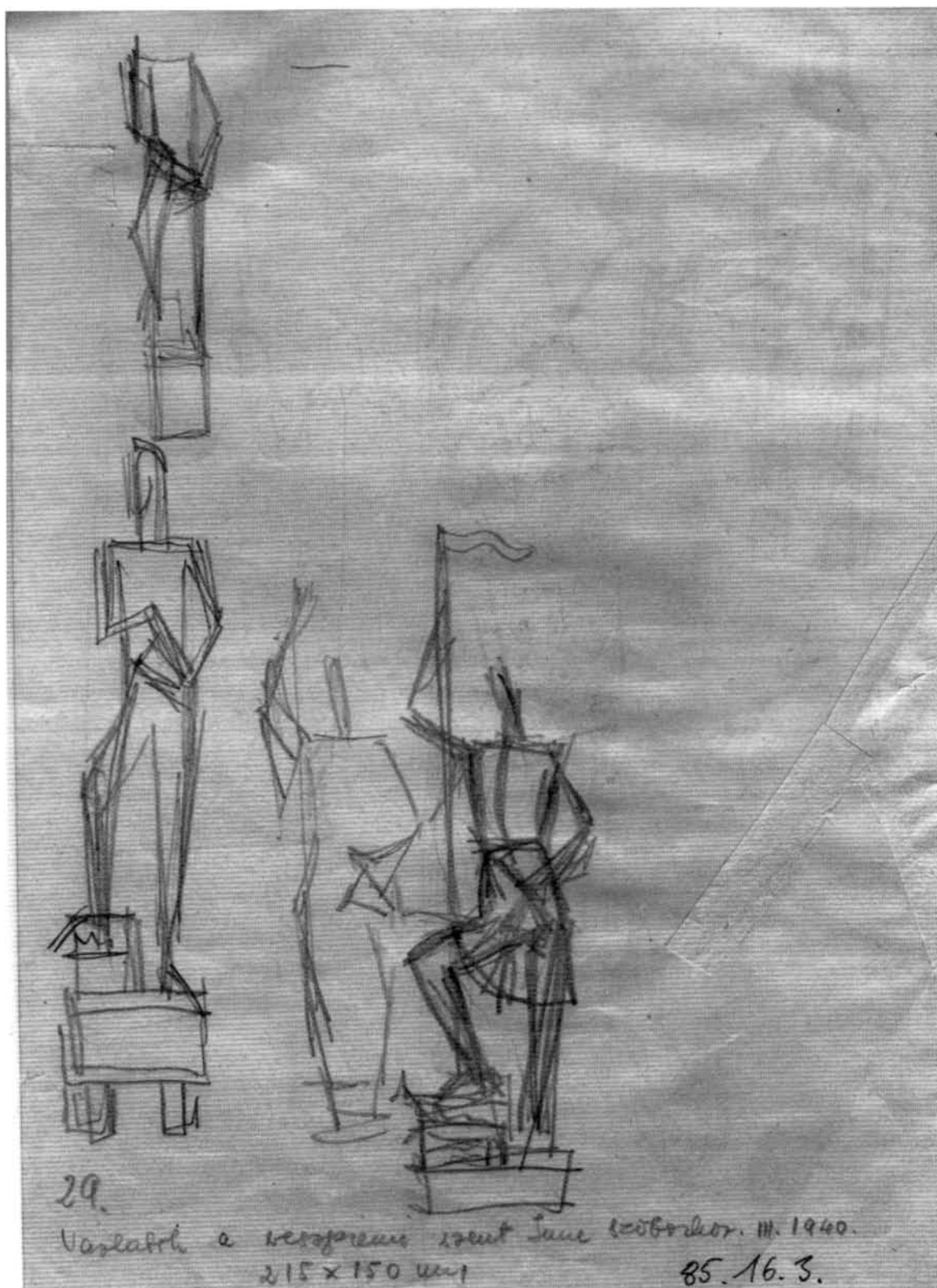
13. ábra. Vázlatok a szoborhoz, Ltsz.: 85.16.4.
Figure 13. Sketches to the statue. Inventory number: 85.16.4.

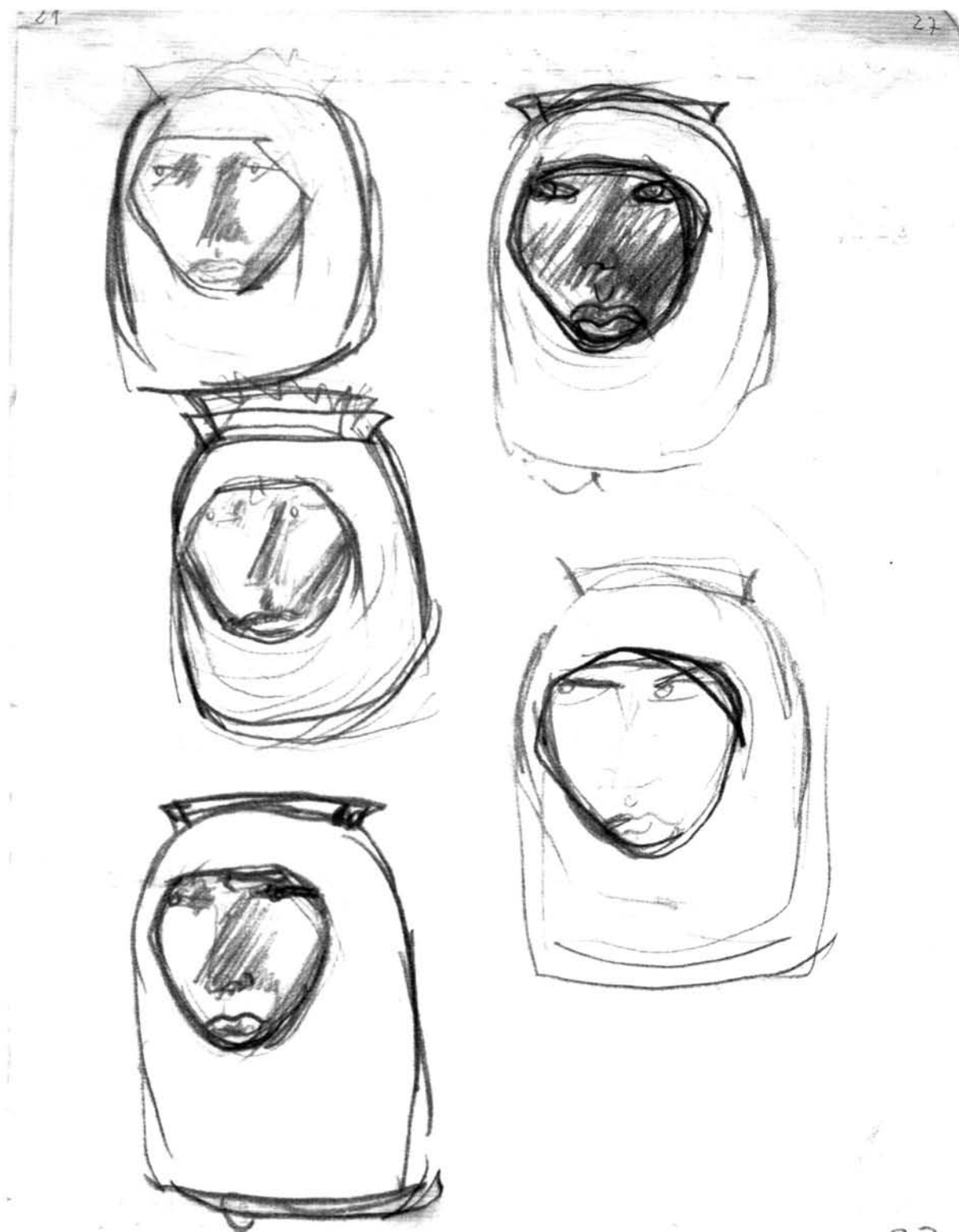
14. ábra. Vázlatok a szoborhoz, Ltsz.: 85.17.28.
Figure 14. Sketches to the statue. Inventory number: 85.17.28.

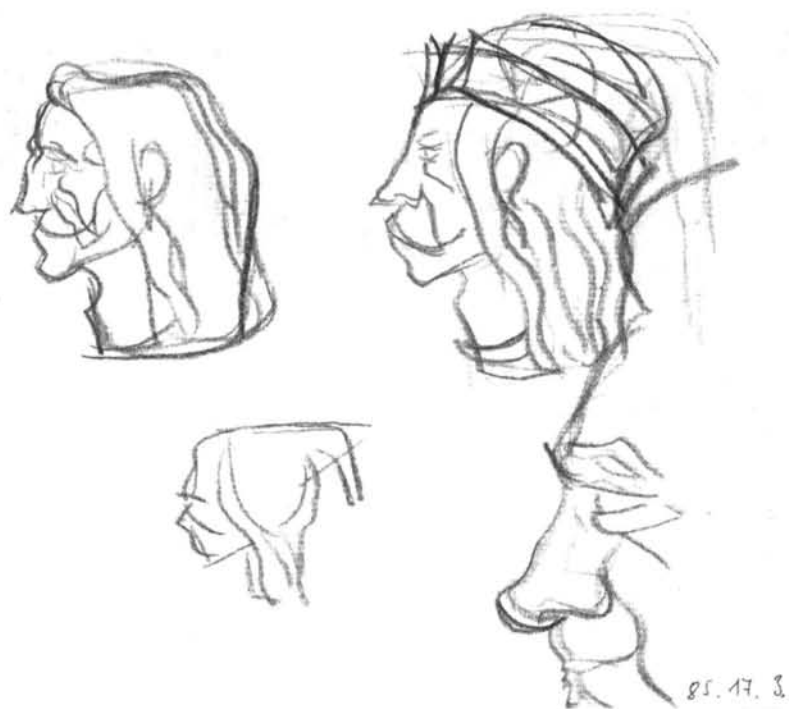
15. ábra. Vázlatok a szoborhoz, Ltsz.: 85.16.3.
Figure 15. Sketches to the statue. Inventory number: 85.16.3.

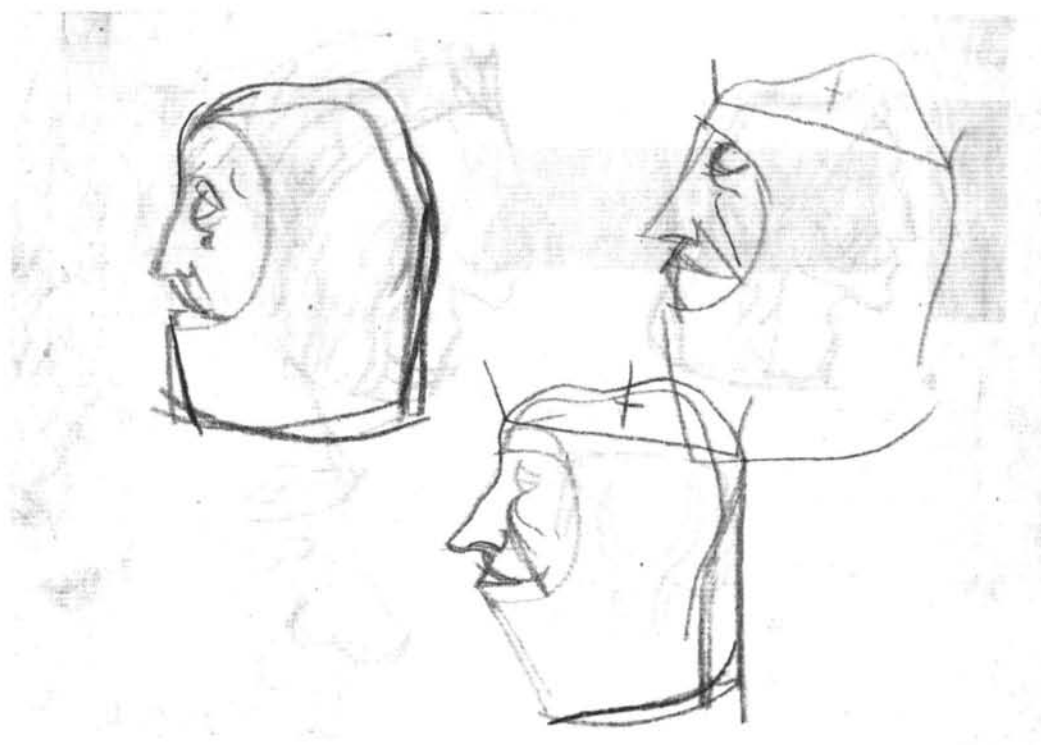
16. ábra. Vázlatok a szoborhoz, Ltsz.: 85.16.3. hátoldal
Figure 16. Sketches to the statue. Inventory number: 85.16.3. other side

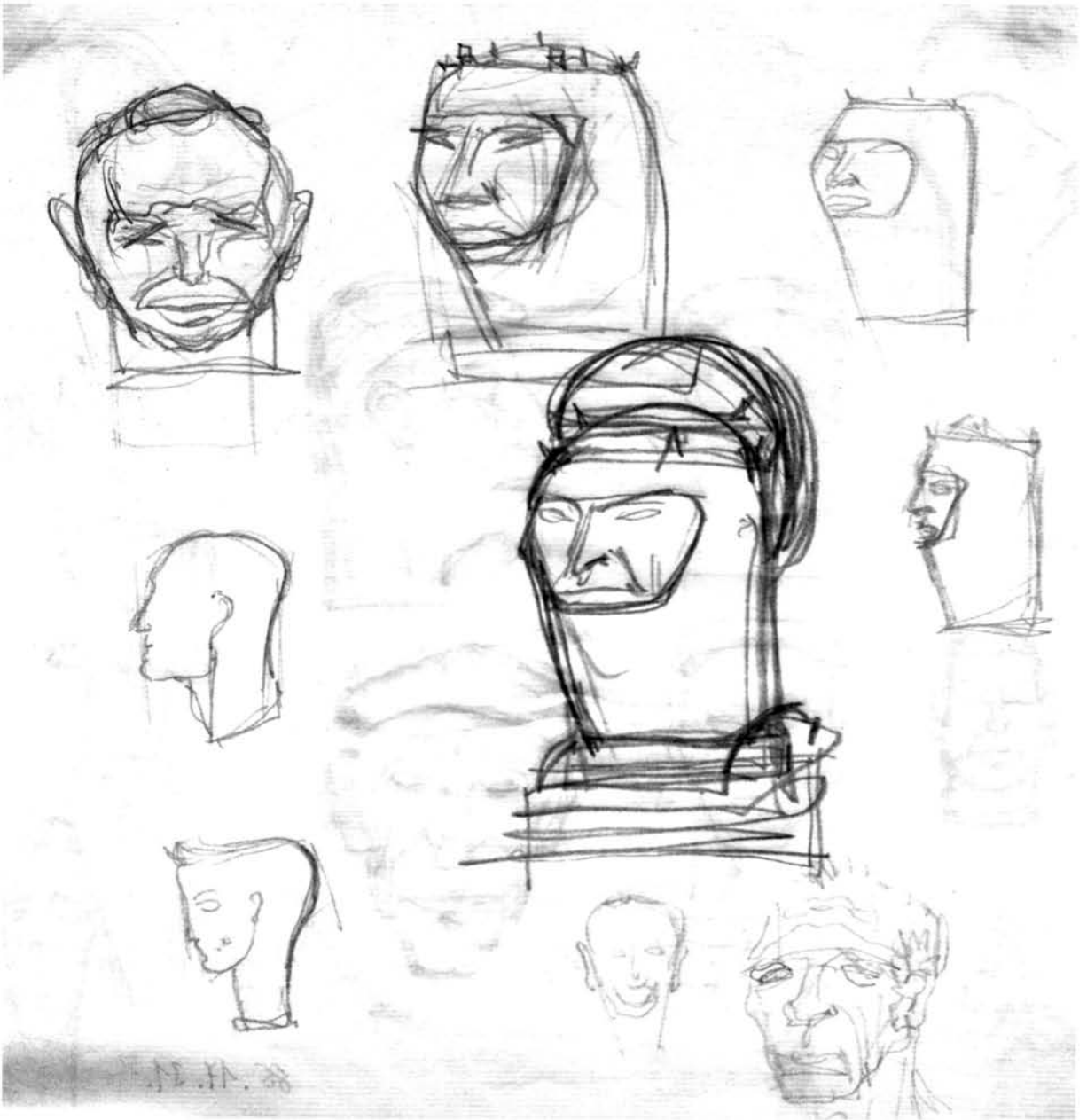
17. ábra. Vázlatok a fejhez, Ltsz.: 85.16.5.
Figure 17. Sketches to the statue. Inventory number: 85.16.5.

18. ábra. Vázlatok a fejhez, Ltsz.: 85.17.32.
Figure 18. Sketches to the statue. Inventory number: 85.17.32.

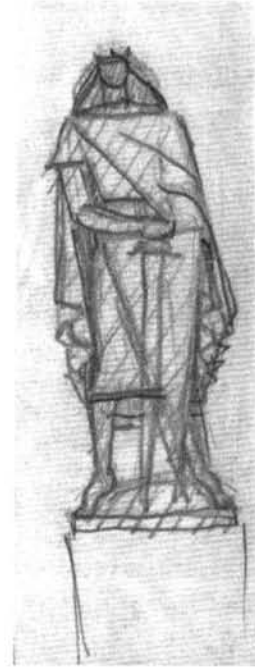
19. ábra. Vázlatok a fejhez, Ltsz.: 85.17.32. hátoldal
Figure 19. Sketches to the statue. Inventory number: 85.17.32. other side

20. ábra. Vázlatok a fejhez, Ltsz.: 85.17.31.
Figure 20. Sketches to the statue. Inventory number: 85.17.31.

21. ábra. Ltsz.: 85.16.1. hátoldal
Figure 21. Inventory number: 85.16.1. other side

22. ábra. Ltsz.: 85.17.30.
Figure 22. Inventory number: 85.17.30.

23. ábra. Ltsz.: 85.17.27. hátoldal
Figure 23. Inventory number: 85.17.27. other side

24. ábra. Ltsz.: 85.16.2.
Figure 24. Inventory number: 85.16.2.

25. ábra. Ltsz.: 85.16.2.
Figure 25. Inventory number: 85.16.2.

26. ábra. Ltsz.: 85.17.29.
Figure 26. Inventory number: 85.17.29.

27. ábra. Ltsz.: 85.17.27.
Figure 27. Inventory number: 85.17.27.

28. ábra. Ltsz.: 85.17.29.
Figure 28. Inventory number: 85.17.29.

29. ábra. Ltsz.: 85.17.27. hátoldal
Figure 29. Inventory number: 85.17.27. other side

30. ábra. Ltsz.: 85.16.2.
Figure 30. Inventory number: 85.16.2.

